

De zaak Metro: een aanslag op de persvrijheid?*

D. Voorhoof**

De feiten¹

In het vijftiende nummer van 'Metro, Gents (enige en grootste) magazine'² van 9 april 1983, dat sinds maandagavond 11 april in de winkels lag, verscheen op de middenbladzijde over twee pagina's een karikatuur van de hand van tekenaar W. De Brabander. Met als begeleidende tekst 'Jaloers huistekenaar wil ook proces', werd de familie De Clercq afgebeeld in een 'sado-masochistische' houding (vice-premier en minister van financiën W. De Clercq, diens echtgenote F. Fazzi, en hun zoon Y. De Clercq, huidig schepen van financiën en toerisme van de stad Gent). Boven de tekening het opschrift: 'Mijn vader leerde mij de "klappen van de politieke zweep" kennen', een slogan die Y. De Clercq gebruikte in zijn campagne voor de gemeenteraadsverkiezingen van 24 april 1983. In de ochtend van dinsdag 12 april werd door Y. De Clercq klacht tegen Metro ingediend. De klacht werd geformuleerd tegen de verantwoordelijke uitgever E. Goeman en de tekenaar W. De Brabander.

In de late voormiddag deden de gerechtelijke autoriteiten een huiszoeking in de redactielokalen van Metro en namen er iets meer dan 1000 exemplaren van de gewraakte publikatie en het verdelingsboekje in beslag. Terzelfdertijd vielen

* Dit artikel is een verdere uitwerking van, en een aanvulling op 'Enkele algemene beschouwingen betreffende de drukpersvrijheid. De inbeslagname van Metro', van VOORHOOF, D. en BAERT, J., *Tegenspraak*, 1983, nr. 6, 186-195.

** Assistent Mediarecht R.U.G.

1. Dit feitenverslag steunt o.m. op een aantal dagbladartikels: *Gazet van Antwerpen*, 13 april 1983, p. 5; *Het Laatste Nieuws*, 13 april 1983, p. 3; *De Morgen*, 13 april 1983, p. 1; *Vooruit*, 13 april 1983, p. 11; *La Libre Belgique*, 13 april 1983, p. 6; zie ook: *De Nieuwe*, 21 april 1983 (nr. 989), 'Gents magazine in beslag genomen. Een testcase voor de persvrijheid', p. 7-8; *De Zwijger*, 20 april 1983 (nr. 67), 'De Metro-zaak', p. 6; *Metro*, 21 april 1983 (nr. 16), 'De inbeslagname van Metro', p. 29-31.

2. Deze Gentse 'stadskrant' kende een kort maar stormachtig bestaan. Gestart in september 1982, publiceerde het enkele ophefmakende dossiers rond illegale geneeskunde-praktijken en hormonenzwendel in het Gentse, artikels i.v.m. spermabank, prostitutie, porno- en sexbusiness, sdomasochisme, en reportages i.v.m. Fabelta, Turkse gastarbeiders, body-building. Een spontane en vaak ongenueanceerde journalistiek bracht Metro tot een oplage van ca. 8000 exemplaren, maar zorgde er ondertussen ook voor dat het magazine op enkele zere tenen trapte. Vooral de manier waarop Metro de zaak Jaspers (assisenzaak onderzoeksrechter, Gent 1978) terug oprakelde, viel niet overal in goede aarde. Het journalistieke produkt van de Metro-redacteurs leidde tot verschillende vorderingen van recht tot antwoord, en gaf o.m. aanleiding tot een eis tot verspreidingsverbod van Metro (Rb. Gent, Kort ged., 18 maart 1983, onuitg., P.V.B.A. Publisan t. Goeman; eis afgewezen wegens niet-spoedeisend karakter van de zaak). Door verschillende personen (o.a. W. De Clercq) die zich door Metro beledigd voelden, werden ook burgerlijke vorderingen ingesteld: in totaal werd zo voor meer dan 10 miljoen frank schadevergoeding van Metro geëist. Van juli tot oktober 1983 verdween Metro tijdelijk van de markt, en verscheen opnieuw onder de titel 'de nieuwe Metro'. Moeilijkheden met de eigenaar-uitgever R. D'Hondt (Mediaprint) en later G. Gaupin (Sanders' Services) betekenden het definitieve einde van deze stadskrant, en maakte van nr. 26 van 23 december 1983 'le dernier Metro'. Sedertdien zwijgt het magazine als vermoord.

ze binnen in de drukkerij waar Metro gedrukt werd; daar werden een paar nummers, de drukplaat, de film en een 300-tal proefdrukken van de tekening in beslag genomen. De originele tekening werd niet gevonden. In de loop van de dag ging men dan op zoek naar de rest van de verspreide oplage (zo'n 6000) in winkels en kiosken. In samenwerking met de Gentse stadspolitie werden op die manier de nog voorradige exemplaren in beslag genomen. In een mededeling aan de pers verklaarde de procureur des konings te Gent dat werd opgetreden op basis van twee wetsartikelen uit het strafwetboek, namelijk artikel 383 i.v.m. de publikatie van zedenschennende afbeeldingen, en artikel 448 i.v.m. de publikatie van beledigende prenten.

De strafprocedure verliep verder als volgt: de raadkamer verwees de zaak naar de correctionele rechtbank (Rk, 17 juni 1983), die de ten laste gelegde feiten als drukpersmisdrijven kwalificeerde en zich onbevoegd verklaarde (Rb. Gent, 9 november 1983). In beroep werd het bestreden vonnis teniet gedaan, trok het Hof de zaak tot zich en veroordeelde de verantwoordelijke uitgever en de tekenaar van Metro wegens de publikatie van een beledigende afbeelding (Gent, 19 maart 1984). Beroep in Cassatie werd verworpen (Cass., 13 november 1984).

Deze vervolging en veroordeling van het Gentse stadsmagazine Metro verdient vanuit twee invalshoeken een bijzondere aandacht. Primo, dient in het kader van de grondwettelijke gewaarborgde drukpersvrijheid en het daaraan verbonden verbod van preventieve beperkingen (art. 18 G.W.) de vraag gesteld of de inbeslagname van de gehele oplage van het magazine niet als een ongrondwettelijke maatregel, en als een fundamentele aantasting van de persvrijheid is te beschouwen.

Secundo moet worden nagegaan of al dan niet terecht aan het Hof van Assisen (art. 98 G.W.) de bevoegdheid is ontzegd om te oordelen over de gewraakte spotprent, en of daardoor het bijzonder beschermingsstatuut van de drukpersvrijheid is miskend.

De inbeslagneming

Art. 14 van de grondwet formuleert als algemene regel de vrijheid van meningsuiting. Omdat de drukpers als het belangrijkste middel werd beschouwd om een mening te uiten³ werd verder in de grondwet de drukpersvrijheid met bijzondere waarborgen omkleed. Zo bepaalt art. 18, lid 1, G.W.: 'De drukpers is vrij; de censuur kan nooit worden ingevoerd; geen borgstelling kan worden geëist van de schrijvers, uitgevers of drukkers'.⁴

Zoals de grondwet op elk gebied de vrije meningsuiting waarborgt 'behoudens bestraffing van de misdrijven die ter gelegenheid van het gebruik maken van die vrijheid (vrijheden) worden gepleegd', geldt ook t.a.v. de drukpersvrijheid het verbod van preventieve maatregelen.⁵ Door deze grondwettelijke con-

3. HUYTTENS, E., *Discussions du Congrès National de Belgique*, 1830-1831, dl. 1, Brussel, 1844, 653; SCHUERMANS, H., *Code de la presse*, dl. 1, Brussel, Larcier, 1881, 81.

4. Andere speciale beschermingsmaatregelen zijn: de regel van de getrapte verantwoordelijkheid, de bevoegdheid van het Hof van Assisen inzake drukpersmisdrijven, korte verjaringstermijnen, geen preventieve hechtenis.

5. HUYTTENS, E., *o.c.*, 650-658; SCHUERMANS, H., *o.c.*, 84, 239; MAST, A., *Overzicht van het Belgisch Grondwettelijk Recht*, Gent, Story, 1981, nr. 472-473, 498; VANHOUDT, C.J. en CALE-

structie zijn alleen repressieve maatregelen toegelaten: i.g.v. misbruik van de drukpersvrijheid kan de rechter *a posteriori* penale of civiele sancties opleggen. Preventieve maatregelen die uitgaan van de overheid⁶ (de wetgever, de uitvoerende macht, de rechterlijke macht...) zijn derhalve strijdig met de drukpersvrijheid.

De vraag rijst of de inbeslagname van de totale oplage van een periodiek als een preventieve maatregel kan aanzien worden.

Onder *inbeslagneming* wordt over het algemeen verstaan: 'de dwangmaatregel waardoor de bevoegde overheid krachtens de wet en naar aanleiding van een misdrijf, een zaak onttrekt aan het vrij beschikkingsrecht van de eigenaar of de bezitter en met het oog op de ontdekking van de waarheid, van de verbeurdverklaring of de teruggave ze tijdelijk ter beschikking stelt van het gerecht'.⁷ Het inbeslagnemingsrecht wordt in de art. 16, 35, tot 37, 46, 49, 50, 59 en 87 tot 89 van het Wetboek van Strafvordering beschouwd als een uitvloeisel van het recht tot huiszoeking. Het doel van de inbeslagneming situeert zich daarbij vooral op het vlak van het verzamelen van de bewijzen (art. 35, 36, 87, 88 Sv.) en het verzekeren van de uitvoering van de verbeurdverklaring (art. 42 Sw.). Komen derhalve in aanmerking voor inbeslagneming: alle mogelijke stukken en voorwerpen waaruit het bewijs van het misdrijf kan getrokken worden, alsook de zogenaamde overtuigingsstukken, zijnde de zaken die het voorwerp van het misdrijf uitmaken en gediend hebben tot het plegen van het misdrijf of de zaken die uit het misdrijf voorkomen. Uit de bewoordingen van de diverse artikelen terzake blijkt dat de wetgever een zeer ruime bevoegdheid heeft toegekend aan de overheden bevoegd tot inbeslagname, zodat de procureur des konings en de onderzoeksrechter als het ware discretionair kunnen bepalen wat moet in beslag genomen worden en wat niet.

Als dusdanig kan deze algemene en verregaande bevoegdheid, in concreto toegepast in het kader van een gerechtelijk strafonderzoek inzake gedrukte publikaties, aanleiding geven tot inbeslagneming van een aantal exemplaren van een publikatie, als noodzakelijke stukken voor de latere bewijsvoering.⁸

Hoewel veelal de inbeslagneming van een (periodiek) druksel in het kader van een strafonderzoek niet als een preventieve maatregel wordt beschouwd⁹,

WAERT, W., *Belgisch Strafrecht*, II, Gent, Story, 1976, nr. 588; NEELS, L., 'De media in het geding', *T.B.P.* 1981, 387. Merk hierbij op dat dit verbod geldt t.a.v. preventieve *beperkende* maatregelen: zo is de overheidssteun aan de dagbladers te beschouwen als een toelaatbare vorm van overheidsinterventie inzake de drukpers.

6. Voor de toepasselijkheid van de grondrechten in private rechtsverhoudingen (zgn. *derdenwerking*), zie: RIMANQUE, K. (coörd.), *De toepasselijkheid van de grondrechten in private verhoudingen*, Antwerpen, Kluwer, 1982, 461 p.; VANDIJK, P. en VANHOOF, G.J.H., *De Europese conventie in theorie en praktijk*, Utrecht, Ars Aequi, 1979, 12-17.

7. VIAENE, L., *Huiszoeking en beslag in strafzaken*, in *A.P.R.*, 1962, nr. 71 e.v.; D'HAENENS, J., *Belgische Strafprocesrecht*, II, Gent, Story, 1980, 38 e.v.; MATTHIJS, J. en VERSEE, T., *Strafwetboek en Wetboek van Strafvordering met bijzondere wetten en besluiten*, I, Gent, Story, 1968, 19-20, 214, 215 en 227; DE GEEST, A., *Verbeurdverklaring*, in *A.P.R.*, 1971, nr. 28 e.v.

8. Voor een situering van het verschil tussen bijzondere (specifieke) en algemene beperkingen inzake grondrechten: KORTMAN, A.J.M., *De Grondwetsherziening 1983*, Deventer, Kluwer, 1983, 50-58.

9. SCHUERMANS, H., *o.c.*, 238 e.v.; MAST, A., *o.c.*, nr., 499; POIRIER, P., *Code de la Presse et de l'Imprimerie*, Brussel, Larcier, 1945, nr. 711 e.v.; BOURQUIN, J., *La liberté de la presse*, Paris, Presses Universitaires de France, 1952, 450; DE MEIJ, J.M., *Overheid en uitingsvrijheid*, Den

moet met nadruk worden gewezen op het gevaar van een al te grote ijver vanwege de gerechtelijke autoriteiten, wanneer wordt overgegaan tot de inbeslagname van een substantieel gedeelte of de gehele oplage van de geïncrimineerde gedrukte geschriften. In dit geval is er sprake van een indirecte of verkapte censuur, omdat handelingen die thuishoren in het opsporings- en vervolgingsbeleid eerder als middel worden aangewend om ongewenste activiteiten te dwarsbomen.¹⁰

Daarom werd vroeger reeds voorgesteld dat ter vrijwaring van de drukpersvrijheid een *wettelijke beperking* zou worden ingevoerd betreffende het recht tot inbeslagneming, zodat vóór de veroordeling voor een rechtbank, elke inbeslagname van de geïncrimineerde publikatie verboden is, behalve facultatief voor de onderzoeksrechter de mogelijkheid te laten bestaan de voor de bewijsvoering noodzakelijke stukken in beslag te nemen.¹¹

De drukpersvrijheid dreigt inderdaad illusoir te worden indien het aan de overheid zou toegelaten worden preventief verhinderende maatregelen te nemen m.b.t. de distributie van bepaalde publikaties: het verstikken van deze publikaties heeft tot gevolg dat bepaalde meningsuitingen via de drukpers niet kunnen worden verspreid.

Hierbij moet worden aangestipt dat de verspreiding een essentieel en noodzakelijk onderdeel uitmaakt van de drukpersvrijheid, aangezien de meningsuiting pas effectief wordt en het publiek pas bereikt door de verspreiding van de publikatie.¹² Deze koppeling van de persvrijheid aan de verspreidingsvrijheid en de ontvangstvrijheid, sluit tevens aan bij art. 10, lid 1 E.V.R.M. en art. 19, lid 2 van het V.N.-verdrag, waarbij het belang van de ontvangst van de informatie door het publiek, centraal staat.¹³

Alleen de inbeslagneming van een beperkt aantal exemplaren van een publikatie kan daarom toelaatbaar worden geacht teneinde de ten laste gelegde feiten vast te stellen en het strafbaar karakter ervan te beoordelen. Daarom ook achten wij de inbeslagneming van de oplage van Metro nr. 15 ongrondwettig.¹⁴

Haag, Staatsuitgeverij, 1982, 32; BOON, P.J., *Zonder voorafgaand verlof*, Nijmegen, Ars Aequi, 1983, 40-41; LUYKX, T., 'Negentiende-eeuwse persprocessen en hun invloed op de Belgische perswetgeving', in *Actuele problemen rond krant, radio en TV*, Gent, R.U.G., 1967, 39; *Parl. Hand.*, Senaat, 1963-64, 6 februari 1964, 679-694.

10. DE MEYER, J., 'Enkele overwegingen betreffende de drukpersvrijheid', *T.B.P.*, 1978, 5; NEELS, L., *l.c.*, 387.

11. SCHUERMANS, H., *o.c.*, 243; DE MEYER, J., *l.c.*, 5; NEELS, L., *l.c.*, 389.

12. SCHUERMANS, H., *o.c.*, 238-243; DE MEIJ, J.M., *o.c.*, 17-28; ORBAN, O., *Le droit constitutionnel de la Belgique*, dl. III, Parijs, 1911, nr. 181; WIGNY, P., *Droit Constitutionnel*, dl. I, Brussel, 1952, 350-354; RIMANQUE, K., 'De vrijheid van informatie en de vrijheid van mening in verband met de uitzendingen van radio en televisie', *R.W.*, 1969-70, 1607; RIMANQUE, K., en DE JONGHE, J., 'De vrijheid van expressie op straten en pleinen', *T.B.P.*, 1978, 12-13.

13. Voor een algemene benadering en de benadrukking van de ontvangstvrijheid: DE MEIJ, J.M., *Van zender tot ontvanger. Enkele opmerkingen over de plaats van het publiek in het kader van de uitingstvrijheid*, Den Haag, Vuga, 1984, 20 p.

14. Ook in het verleden zijn een aantal voorbeelden aan te duiden van omstreden gerechtelijke acties in perszaken. Zo was er de ophefmakende inbeslagneming, in opdracht van de minister van justitie P. VERMEYLEN, van het franstalige weekblad *Pourçoui Pas?* (30 januari 1964). De minister van justitie verdedigde de inbeslagneming van de gehele oplage van het weekblad als volgt: 'Dès l'instant où l'on estime qu'un délit de presse est commis, l'instrument du délit doit évidemment être saisi pour que le délit ne se perpétue pas' (*Parl. Hand.*, Senaat, 1963-64, 6 februari 1964, 694); zie ook: VOORHOOF, D. en BAERT, J., 'Rechter en persvrijheid', *Tegenspraak*, 1984, afl. 2, 16-17.

Bovendien is de inbeslagneming ook vanuit een andere overweging af te keuren.

In de beschikking tot huiszoeking van 12 april 1983 werd aan de gerechtelijke politie opgedragen 'op te sporen en in beslag te nemen het Metro-magazine dd. 9 april 1983, waarin onzedige prenten of afbeeldingen aan te treffen zijn, als ook alle materiaal gebruikt voor of bij het drukken'.

Primo, houdt een dergelijke ruime formulering (totale oplage én alle drukmateriaal), de mogelijkheid in het magazine volledig te liquideren. De indruk ontstaat dan ook dat met deze inbeslagneming een ruimer doel kon worden beoogd dan het louter verzamelen van de overtuigingsstukken.

Secundo is ook de grondslag waarop de inbeslagneming was gebaseerd, namelijk de schending van de goede zeden door prenten of afbeeldingen, ten zeerste twijfelachtig. In vergelijking met een massa andere publikaties en afbeeldingen die niet vervolgd worden wegens hun eventueel zedenschennend karakter, was de Metro-afbeelding slechts een braaf prentje, zodat het inroepen van de schending van de goede zeden eerder op een voorwendsel lijkt dan op een grond argument.¹⁵ Deze laatste bedenking vindt zijn bevestiging in het feit dat het Hof van Beroep inderdaad van mening was dat de 'kwestieuze prent niet als zedenschennend kon worden aangezien'.¹⁶

De argwaan die was gerezen bij de inbeslagneming van Metro¹⁷, lijkt op basis van voorgaande overwegingen dan ook volkomen gegrond.

De procedure: drukpersmisdrijf of drukkerijmisdrijf?

De grondwetgever heeft voor de vervolging van de drukpersmisdrijven de uitsluitende bevoegdheid van het Hof van Assisen ingesteld (art. 98 G.W.). Niet de wetgever maar rechtspraak en rechtsleer hebben het begrip drukpersmisdrijf omschreven en verder ontwikkeld. Van *drukpersmisdrijf* is slechts sprake wanneer volgende 4 constitutieve elementen aanwezig zijn:

1. misbruik bij de uiting van een mening of gedachte;
2. de wetgever moet dit misbruik van de vrijheid van mening strafbaar hebben gesteld¹⁸;
3. het misbruik moet gepleegd worden door middel van de drukpers (of gelijkgestelde reproductiemethode)¹⁹;
4. aan het gedrukte geschrift moet een zekere openbaarheid worden gegeven.²⁰

15. Voor de objectivering van het begrip 'goede zeden': DE ZEGHER, J., *Openbare zedenschennis*, in *A.P.R.*, 1973, nr. 32 e.v. en 211 e.v.; Cass., 24 november 1981, *R.W.*, 1981-82, 1815-1822, met noot DE ZEGHER, J.

16. Gent, 19 maart 1983, onuitg.

17. VOORHOOF, D., en BAERT, J., 'Enkele algemene beschouwingen betreffende de drukpersvrijheid. De inbeslagname van Metro', *Tegenspraak*, 1983, afl. 6, 191-193.

18. Dit ter beteugeling van de inbreuken op de rechten van de maatschappij of van de burgers; Cass., 11 december 1979, *R.w.*, 1979-80, 2691.

19. Cass., 25 oktober 1909, *Pas.*, 1909, I, 416; Cass., 20 juli 1966, *R.W.*, 1966-67, 1125; Gent, 21 juni 1972, *R.W.*, 1973-74, 103, met noot VANDEPLAS, A.; Rb. Luik, 29 januari 1979, *Jur. Liège*, 1979, 187; Rb. Kortrijk, 5 november 1980, *R.W.*, 1980-81, 2753, met noot NEELS, L.; Brussel, 1 april 1982, *J.T.*, 1982, 636; Rb. Brussel, 24 mei 1984, onuitg., VZW Amicale Nationale des Anciens Prisonniers de Guerre Belges du Stalag 1A t. DE WILDE, M.,; NEELS, L., *l.c.*, 390.

20. Cass., 20 september 1965, *Pas.*, 1966, I, 83; MAST, A., *o.c.*, nr. 504.

Drukkerijmisdrijven (ook wel publikatiemisdrijven genoemd)²¹ onderscheiden zich van de drukpersmisdrijven omdat geen misbruik werd gemaakt van de vrijheid van meningsuiting. Publikatiemisdrijven ressorteren onder de bevoegdheid van de correctionele rechtbank.

De vraagstelling of de ten laste gelegde feiten al dan niet als drukpersmisdrijf zijn te kwalificeren is dus van belang voor de bepaling van de bevoegdheid van correctionele rechtbank of Hof van Assisen. Ook in het Metro-proces stond deze vraag centraal en had belangrijke gevolgen op het procedureverloop als dusdanig.

In een eerste fase van het proces was namelijk m.b.t. de bevoegdheid een tegengestelde zienswijze gebleken tussen de raadkamer, die de zaak verwees naar de correctionele rechtbank, en de correctionele rechtbank, die zich onbevoegd verklaarde. Gelet op het hoger beroep dat werd aangetekend, diende het Hof van Beroep één van beide opvattingen af te wijzen. De eerste mogelijkheid bestond erin dat het Hof van Beroep zich zou aansluiten bij de zienswijze van de correctionele rechtbank, de kwalificatie van drukpersmisdrijf zou aanhouden en dus het vonnis van de rechtbank er haar onbevoegdheid terzake zou bevestigen. Hierdoor zou dan een jurisdictiegeschil zijn ontstaan dat aanleiding geeft tot *regeling van rechtsgebied* (art. 525-526 Sv.). Uit de tegenstrijdigheid namelijk van de beschikking van de raadkamer waarbij de feiten als gewone wanbedrijven naar de correctionele rechtbank werden verwezen enerzijds, en door de in kracht van gewijsde gegane afwijzing van haar bevoegdheid door het Hof van Beroep anderzijds, zou een geschil van rechtsgebied ontstaan dat de rechtsbedeling belemmert. In dat geval is sprake van een negatief bevoegdheidsconflict *ratione materiae* tussen een onderzoeks- en een vonnisgerecht, waarbij het aan het Hof van Cassatie toekomt om een einde te maken aan dit bevoegdheidsconflict. Het Hof van Cassatie zal dan zelf nagaan of de ten laste gelegde feiten al dan niet als drukpersmisdrijf zijn te kwalificeren²², en vernietigt op grond daarvan ofwel de beschikking van de raadkamer en verwijst de zaak naar de kamer van inbeschuldigingstelling²³, ofwel het arrest van het Hof van Beroep en verwijst de zaak naar hetzelfde, doch anders samengestelde Hof van Beroep.²⁴ In de Metro-zaak is echter een andere weg ingeslagen door het Hof van Beroep.

Een tweede mogelijkheid bestond namelijk in het *recht van evocatie* door het Hof van Beroep (art. 215 Sv.). De evocatie door het Hof van Beroep impliceert dat de eerste rechter, in casu de correctionele rechtbank, bevoegd was, en dat het Hof van Beroep het vonnis van de correctionele rechtbank vernietigt of wijzigt. Alhoewel in art. 215 Sv. van evocatie slechts sprake is in geval van schending of niet hersteld verzuim van vormen, door de wet voorgeschreven op straffe

21. Voorbeelden van drukkermisdrijven: onrechtmatige weigering van een recht tot antwoord (wet 23 juni 1961); uitgeven of verspreiden van drukwerk zonder vermelding van naam en woonplaats van schrijver of drukker (art. 299-300 Sw.); misdrijf van namaking door middel van de drukpers (art. 22-25 wet 22 maart 1886); VANHOUDT, C.J. en CALEWAERT, W., *o.c.*, 308.

22. Cass., 31 mei 1937, *Arr. Cass.*, 1937, 52.

23. Cass., 3 september 1980, 17 september 1980, 14 oktober 1980 en 29 april 1981, *Arr. Cass.*, 1980-81, 3, 61, 161 en 988.

24. Cass., 20 juli 1978, *Arr. Cass.*, 1978, 1279; Cass., 9 januari 1980, *Arr. Cass.*, 1979-80, 544.

van nietigheid, bestaat volgens rechtsleer en rechtspraak ook reden tot evocatie wanneer de eerste rechter zich ten onrechte onbevoegd heeft verklaard.²⁵

Aangezien het Hof van Beroep van oordeel was dat de ten laste gelegde feiten m.b.t. de Metro-prent géén drukpersmisdrijf uitmaakten, vernietigde het Hof het vonnis a quo, trok de zaak aan zich en deed uitspraak over de grond van de zaak in eerste en laatste aanleg.

Hierbij dient ook nog te worden opgemerkt dat door de niet-kwalificatie van een prent als drukpersmisdrijf, niet alleen de correctionele rechtbank (Hof) i.p.v. het Hof van Assisen bevoegd wordt, maar ook dat bij de vervolging voor de correctionele rechtbank (Hof) het stelsel van de getrapte verantwoordelijkheid (art. 18, lid 2 G.W.) geen toepassing vindt. De regel van de getrapte verantwoordelijkheid is inderdaad alleen van toepassing op de vervolging van drukpersmisdrijven, en geldt dus niet ten aanzien van de drukkerijmisdrijven.²⁶ Doordat het Hof van Beroep zich bevoegd achtte t.a.v. de Metro-prent, impliceerde dit dat art. 18, lid 2 G.W. niet van toepassing was, waardoor zowel de verantwoordelijke uitgever als de tekenaar (de auteur van de prent) vervolgd en veroordeeld werden.

Gelet op deze repercussies, zullen wij in de volgende paragraaf nagaan of de gewraakte Metro-prent al dan niet terecht de kwalificatie van drukpersmisdrijf is onthouden.

Gedrukte prenten als drukpersmisdrijf ?

Het is van belang er op te wijzen dat de bevoegdheid van het Hof van Assisen inzake drukpersmisdrijven, er onder meer heeft toe geleid dat reeds een paar decennia de strafvervolging voor drukpersmisdrijven niet meer voorkomt: de laatste vervolging dateert van 1941 toen het Assisenhof van Brabant 27 publikaties strijdig met de goede zeden verklaarde.²⁷

De feitelijke strafrechtelijke immuniteit voor drukpersmisdrijven die daarvoor is ontstaan, heeft ertoe geleid dat de slachtoffers meestal een burgerlijke vordering instellen.²⁸ M.b.t. tekeningen, foto's, prenten is deze feitelijke depenalisering evenwel ingedijkt door het spitsvondige onderscheid tussen drukpersmisdrijven en drukkerijmisdrijven op deze toe te passen: voor wat prenten en afbeeldingen betreft, wordt volgens een oude maar constante cassatierechtspraak gesteld dat een mening alleen via een tekst kan worden uitgedrukt, en niet door

25. Cass., 20 juli 1963, *Pas.*, 1963, I, 1145; Cass., 26 april 1971, *Pas.*, 1971, I, 760; VANHOUDT, C.J., *Strafvordering*, dl. II, Gent, Story, 1976, 324; BAUWENS, N., 'Evocatie ingevolge artikel 215 van het wetboek van strafvordering; een weinig vastomlijnd begrip', *R.W.*, 1983-84, 753-776 (771, voetnoot 60).

26. Cass., 7 juli 1924, *Pas.*, 1924, I, 452; Cass., 2 maart 1964, *Pas.*, 1964, I, 697 en *R.D.P.*, 1964-65, 283; Brussel, 25 oktober 1972, *R.W.*, 1972-73, 770; VANHOUDT, C.J. en CALEWAERT, W., *o.c.*, nr. 589; Dit niet toepassen van de regel van de getrapte verantwoordelijkheid i.g.v. drukkerijmisdrijven die nochtans o.w.v. hun inhoud worden vervolgd (i.c. prenten), houdt evenwel een gevaar in, aangezien hierdoor ook uitgever en/of drukker medeverantwoordelijk worden, en zij op basis daarvan een grotere controle en inmenging kunnen legitimeren.

27. DE SMEDT, M., 'Zedenschennende publikaties en vrijheid van drukpers', *R.w.*, 1958-59, 988; VANHOUDT, C.J. en CALEWAERT, W., *o.c.*, nr. 596; DE MEYER, J., *l.c.*, 3.

28. VANDENBERGHE, H., 'Gemeenrechtelijke aansprakelijkheid voor geschreven persbijdragen', in *Mediarecht 1983*, NEELS, L., (ed.), Antwerpen, Kluwer, 1984, 3-35.

een prent of tekening. Volgens het Hof van Cassatie is dan ook van drukpersmisdrijf geen sprake wanneer het om *loutere* afbeeldingen of prenten gaat, ook al zijn zij gedrukt.²⁹

Volgens deze opvatting vallen afbeeldingen of prenten dus niet onder het begrip drukpersmisdrijf, omdat de eerste twee essentiële elementen ontbreken: er is geen meningsuiting en a fortiori kan er dus ook geen strafbaar gestelde mening geuit zijn.

In geval van vervolging voor de correctionele rechtbank, dienen volgens het Hof van Cassatie de afbeeldingen of prenten op zichzelf te worden beoordeeld 'zonder dat een tekst of onderschrift dient te worden onderzocht of gedachten- of meningsuitingen dienen te worden beoordeeld'.³⁰

In de rechtsliteratuur wordt over het algemeen kritiek geleverd op deze al te limitatieve interpretatie die door het Hof van Cassatie wordt gegeven aan het begrip meningsuiting: de meeste auteurs zijn van oordeel dat ook afbeeldingen of prenten de uitdrukkingen van een mening kunnen zijn en zij derhalve moeten beschouwd worden als drukpersmisdrijven indien zij als grondslag van een inbreuk hebben gediend.³¹

In het huidig stadium van de wetgeving en de rechtspraak betekent dit dat de door de grondwetgever speciaal ingestelde bescherming ten aanzien van de drukpersvrijheid, en de daaraan gekoppelde bijzondere regeling met betrekking tot de drukpersmisdrijven, enigermate zijn werkingskracht verliest door de stugge en standvastige rechtspraak van het Hof van Cassatie die prenten en afbeeldingen als meningsvormende factor uitsluit, en daardoor deze zaken onttrekt aan het Hof van Assisen. Het is vanuit constitutioneel standpunt wenselijk dat in de toekomst het Hof van Cassatie deze al te enge interpretatie van het begrip meningsuiting verlaat.³²

Hoewel de rechtsleer de opvatting van het Hof van Cassatie dus terecht bekritiseert, blijft de rechtspraak unaniem bij dit standpunt, tenminste wanneer het de beoordeling betreft van pornografische prenten of afbeeldingen.³³ Ook in de Metro-zaak sluit zowel de uitspraak in eerste aanleg als in beroep volledig aan bij deze opvatting van het Hof van Cassatie.

Feit is echter dat de rechtspraak van het Hof van Cassatie inzake deze materie enkel betrekking heeft op prenten strijdig met de goede zeden. Elke uitbrei-

29. Cass., 7 december 1971, *Arr. Cass.*, 1972, 345; Cass., 18 september 1973, *Pas.*, 1974, I, 46; VANDENBERGHE, H., *l.c.*, 5.

30. Cass., 7 december 1971, *Arr. Cass.*, 1972, 345; Luik, 29 oktober 1901, *Pas.*, 1902, II, 65.

31. SCHUERMANS, H., *o.c.*, 489-491; DUCHAINE, G., *Du délit de presse*, Brussel, 1866, 65 en 150 e.v.; TROUSSE, P.E., 'Principes généraux de droit pénal', in *Les Nouvelles, Droit pénal*, I, Brussel, 1956, nr. 2135; THONISSEN, J.J., *La constitution belge annotée*, Brussel, 1879, nr. 455-456; PRINS, A., *Science pénale et droit positif*, Brussel, 1899, nr. 169; *Pand. B.*, v° Délits de presse, nr. 82; VANHOUDT, C.J. en CALEWAERT, W., *o.c.*, nr. 602; DE MEYER, J., *l.c.*, 4; NEELS, L., *l.c.*, 392.

32. Ten gronde dient o.i. te worden gepleit voor een globale herziening en actualisering van de grondwettelijke bepalingen inzake de 'drukpersvrijheid', en deze te construeren rond de meer omvattende 'communicatievrijheid', zodat uiting- en ontvangstvrijheid zowel via gedrukte media als via radio, televisie, kabel, en zgn. nieuwe media gewaarborgd wordt.

33. LAURENT, C., *Etudes sur les délits de presse*, Brussel, 1871, 213; THONISSEN, J.J. *o.c.*, nr. 444; HAUS, J.J., *Principes généraux du droit pénal belge*, Gent, 1874, nr. 337; BELTJENS, G., *La constitution belge révisée*, Luik, 1894, 482; POIRIER, P., *o.c.*, 386 e.v.; VANHOUDT, C.J., en CALEWAERT, W., *o.c.*, nr. 602; DE SMEDT, M., *l.c.*, 983-985.

dende verklaring moet daarbij uitgesloten worden, aangezien zij een verdere beperking inhoudt van het begrip drukpersmisdrijf, en dus van de drukpersvrijheid. Een politieke spotprent of een beledigende karikatuur zou derhalve ook als drukpersmisdrijf kunnen gekwalificeerd worden. De bedoelde cassatierechtpraak is daarom niet zonder meer van toepassing op voorliggende materie inzake de geïncrimineerde spotprent zoals zij is verschenen in een Gentse stadskrant. Tegen de Metro-prent werd immers niet alleen vervolging ingesteld wegens strijdigheid met de goede zeden (art. 383 Sw.), maar tevens wegens beledigingen zoals bedoeld in art. 448 en art. 444 van het strafwetboek. Aangezien *a.* de belediging door openbaar gemaakte geschriften de uitdrukking van een mening kan zijn en derhalve een drukpersmisdrijf kan uitmaken³⁴ en *b.* de stelling kan verdedigd worden dat de uitsluiting door het Hof van Cassatie van de prenten en afbeeldingen uit de groep van de drukpersmisdrijven, alleen die prenten betreft die strijdig zijn met de goede zeden³⁵, kan de gewraakte prent, in zoverre zij een belediging uitmaakt, als drukpersmisdrijf worden gekwalificeerd, waarvan de beoordeling aan de jury toekomt. Aangezien de gewraakte prent in dit geval tegelijk beide ten laste gelegde misdrijven in zich verenigt, zou om redenen van samenhang het Hof van Assisen bevoegd zijn om zowel de tenlastelegging sub A (schending van de goede zeden) als de tenlastelegging sub B (belediging) te beoordelen.

In de Metro-zaak kwam de correctionele rechtbank o.g.v. heel andere overwegingen tot de kwalificatie 'drukpersmisdrijf' (cfr. infra). Het Hof van Beroep van zijn kant ontweek bovenvermelde problematiek door laconiek en zonder verdere argumentatie te stellen dat 'de in art. 448 S.W.B. omschreven belediging in een van de omstandigheden in art. 444 bepaald, een wanbedrijf is en valt onder de bevoegdheid van de correctionele rechtbank. In casu gaat het om belediging door prenten.'

M.a.w. verwaarloost het Hof de omstandigheid dat beledigingen d.m.v. gedrukte geschriften als drukpersmisdrijf zijn te kwalificeren (cfr. noot 34), en dus niet onder de bevoegdheid vallen van de correctionele rechtbank.

Op geen enkele manier wordt aangetoond waarom de belediging door prenten hierop een uitzondering zou uitmaken. Ten onrechte derhalve acht het Hof zich bevoegd om het beledigend karakter van de Metro-karikatuur te beoordelen.

Het Hof van Cassatie is in zijn uitspraak van 13 november 1984 evenmin ingegaan op de problematiek die het samengaan van het zedenschennend en beledigend karakter van de gewraakte prent teweegbrengt: t.a.v. de strafvordering heeft het Hof van Cassatie volstaan met de overweging 'dat de substantiële of op straffe van nietigheid voorgeschreven rechtsvormen in acht zijn genomen en de beslissing overeenkomstig de wet is geweest', waardoor het de bevoegdheid van het Hof van Beroep — o.i. dus ten onrechte — bevestigt.

Als besluit van deze paragraaf kan het volgende worden gesteld. Primo, de zienswijze van het Hof van Cassatie volgens welke prenten en afbeeldingen wor-

34. Cass., 22 oktober 1941, *Pas.*, 1941, I, 388; Cass., 25 september 1950, *Pas.*, 1951, I, 12; Cass., 25 april 1960, *Pas.*, 1960, I, 995; Cass., 22 februari 1965, *Pas.*, 1965, I, 636; Rb. Hoei, 30 januari 1981, *J.T.*, 1981, 290.

35. Cass., 11 januari 1886, *Pas.*, 1886, I, 44; VOORHOOF, D. en BAERT, J., 'De inbeslagname van Metro', *l.c.*, 189.

den uitgesloten van de categorie van de drukpersmisdrijven, kan niet met redelijke argumenten staande worden gehouden: ten overvloede is betoogd en aangetoond dat een prent, een tekening, een karikatuur, ... wel degelijk de uitdrukking van een mening kan zijn (cfr. noot 31). Secundo, indien men toch van mening is de cassatierechtspraak als basis te moeten hanteren, dan dient gewezen op het feit dat door het Hof van Cassatie enkel aan prenten en afbeeldingen met een zedenschennend karakter de uiting van een mening is ontzegd, en er geen enkele aanwijzing of doorslaggevend argument bestaat om ook andere prenten of afbeeldingen van de categorie van drukpersmisdrijven a priori uit te sluiten.

Deze beide overwegingen leveren twee redenen op waarom in de zaak Metro de correctionele rechtbank onbevoegd moest worden geacht, en de beoordeling van de spotprent als drukpersmisdrijf aan het Hof van Assisen toekwam.

Prent en tekst als één geheel?

Een derde reden waarom de Metro-tekening als drukpersmisdrijf kan beschouwd worden, is te vinden in het feit dat aan de rechtbank niet alleen de beoordeling is gevraagd van een prent, maar het ten laste gelegde feit een prent *met tekst* betreft.

Zoals in de vorige paragraaf reeds is aangeduid, is de gangbare interpretatie van het Hof van Cassatie evenwel dat de correctionele rechtbanken bevoegd zijn tot het afzonderlijk beoordelen van de gedrukte prenten en afbeeldingen, met uitsluiting van de begeleidende tekst of onderschriften (cfr. noot 30). Deze opvatting van het Hof van Cassatie staat echter aan kritiek bloot, en bovendien moet gewezen worden op het feit dat deze zienswijze niet helemaal op de Metro-spotprent van toepassing is.

Het is met name deze omstandigheid (het samengaan van prent en tekst) die de correctionele rechtbank in de zaak Metro tot haar onbevoegdheid heeft doen besluiten.

De argumentatie die de correctionele rechtbank hanteert, situeert zich op een dubbel vlak. Ten eerste zijn er een aantal *formele* argumenten: op grond van de processen-verbaal van klacht, de vordering van het O.M. tot huiszoeking en inbeslagname, de vordering van het O.M. tot strafonderzoek, de vordering van het O.M. strekkende tot verwijzing naar de correctionele rechtbank en de beschikking van de raadkamer, is de correctionele rechtbank van mening dat haar een prent met tekst ter beoordeling werd voorgelegd.

Ten tweede brengt de correctionele rechtbank ook enkele *inhoudelijke* argumenten aan. Volgens de rechtbank kunnen tekst en tekening van de gewraakte Metro-prent niet gescheiden worden aangezien zij als meningsuiting één geheel vormen: in de vorm van de deels door gedrukte tekst en deels door een tekening tot stand gekomen politieke spotprent, horen tekst en prent noodzakelijk samen. Daarbij hecht de rechtbank vooral belang aan het feit dat de beoordeling van de tekening afzonderlijk, de betekenis van de karikatuur zou ontnemen, aangezien de weglating van de tekst en de verkiezingslogan de essentiële, electoraal-politieke boodschap van de spotprent doet verdwijnen.

De rechtbank gaat zelfs verder en stelt dat haar werd gevraagd te oordelen over een mening die werd uitgedrukt 'voornamelijk door de teksten maar ondergeschikt ook geïllustreerd door een tekening'.

Op grond van beide soorten overwegingen verklaart de correctionele rechtbank zich onbevoegd wegens de samenhang tussen prent en tekst.

Deze zienswijze wijkt af van de gevestigde rechtspraak m.b.t. de beteugeling van zedenschennende publikaties, aangezien de correctionele rechtbanken als bevoegd worden beschouwd indien de pornografische betekenis van de afbeeldingen uit het enkel zicht van de prent zelf blijkt zonder dat het nodig is ook de tekst te beoordelen.³⁶ Ook het Hof van Beroep te Gent was in de Metro-zaak van oordeel dat om het strafbaar karakter van de kwestieuze afbeeldingen of prenten na te gaan, de aangebrachte tekst niet hoefde te worden onderzocht. Deze bij de beoordeling exclusieve gerichtheid op de prenten volgt evenwel uit het feit dat de gerechtelijke autoriteiten de gewoonte hadden aangenomen om ingeval van vervolging van ontuchtige prenten vergezeld van tekst, in hun vorderingen te bepalen dat alleen de prenten werden vervolgd bij uitsluiting van de tekst.³⁷ Indien evenwel ook teksten, samen met prenten, mee in de strafvordering zijn inbegrepen, kan en moet de correctionele rechtbank haar onbevoegdheid opwerpen ten aanzien van de tekst, indien deze, volgens het oordeel van de rechtbank, onlosmakelijk met de prent een mening uitdrukt.³⁸ Wegens de samenhang, of in casu de ondeelbaarheid van het misdrijf, is het om redenen van een goede rechtsbedeling noodzakelijk dat de ten laste gelegde feiten in dat geval door één en dezelfde jurisdictie worden berecht (art. 227 Sv.). Gelet op de voorrang van rechtsmacht is het Hof van Assisen dan bevoegd.

In de zaak Metro staat het inderdaad vast dat in de vervolging en de strafvordering zowel prent als tekst zijn begrepen: zo vermeldt b.v. de vordering van het O.M. strekkende tot verwijzing naar de correctionele rechtbank, m.b.t. de ten laste gelegde feiten zowel geschriften als prenten (vordering 27 mei 1983), en vermeldt de verwijzingsbeschikking van de raadkamer (17 juni 1983), dat haar ter beoordeling was voorgelegd 'eensdeels een prent en anderdeels een aantal bovenaan en onderaan deze prent aangebrachte teksten'. Ook uit de omschrijving van het misdrijf zoals in het vonnis weergegeven, blijkt dat m.b.t. de tenlastelegging sub A (schending goede zeden) en sub B (belediging), zowel geschriften als prenten of afbeeldingen van de incriminatie deel uitmaken.

Ook inhoudelijk vormen prent en tekst één geheel, aangezien zij samen refereren naar een toen actueel-politieke context: de tekening is een satirische interpretatie van de tekst bovenaan die alludeert naar de verkiezingscampagne van Y. De Clercq. De tekst onderaan de prent verwijst dan weer naar een ander aspect van de tekening waarin allusie wordt gemaakt op het feit dat tussen de familie De Clercq en het magazine Metro een proces hangende was voor de burgerlijke rechtbank (cfr. voetnoot 2). Voldoende redenen dus om tekening en tekst van de politieke spotprent samen, en dus als drukpersmisdrijf, te beschouwen.

36. Cass., 18 september 1967, *Pas.*, 1968, I, 69; Cass., 7 december 1971, *Pas.*, 1972, I, 341; Cass., 9 januari 1973, *Pas.*, 1973, I, 455; Cass., 18 september 1973, *Pas.*, 1974, I, 46.

37. Vgl. DE SMEDT, M., *l.c.*, 987; zie ook Cass., 10 oktober 1887, *Pas.*, 1887, I, 369; Cass., 17 maart 1890, *Pas.*, 1890, I, 117; Brussel, 10 februari 1891, *Pas.*, 1892, II, 66; Luik, 21 november 1891, *Pas.*, 1892, II, 89; Cass., 15 maart 1897, *Pas.*, 1897, I, 115; Cass., 18 september 1967, *Pas.*, 1968, I, 69.

38. Rb. Brussel, 31 mei 1871, *B.J.*, 1871, 875; zie ook Cass., 24 januari 1966, *Pas.*, 1966, I, 666.

Op grond van deze formele en inhoudelijke criteria achtte de correctionele rechtbank zich o.i. terecht onbevoegd om te oordelen over de gewraakte Metro-publikatie.

In tegenstelling tot de argumentatie van de correctionele rechtbank, kan de argumentatie die het Hof van Beroep aanwendt teneinde zich wel bevoegd te verklaren, op geen enkel punt overtuigen.

Zo wijst het Hof enerzijds op het *algemeen principe* dat wanneer het strafbaar karakter van gedrukte prenten en tekst samen aan het oordeel van de rechter worden voorgelegd, het om een drukpersmisdrijf gaat; en anderzijds op de *uitzondering* dat in geval van zedenschennende publikaties de correctionele rechtbank bevoegd is als de pornografische betekenis van de prenten uit de afbeeldingen afzonderlijk voortvloeit, zonder dat het nodig is de tekst daarbij te betrekken.

Deze argumentatie volstaat echter niet om de Metro-prent de kwalificatie van drukpersmisdrijf te ontzeggen, omdat deze niet alleen wordt vervolgd wegens schennis van de goede zeden, maar tevens omwille van haar beledigend karakter. Ten aanzien van deze laatste strafbaarstelling geldt immers het algemeen principe en niet de uitzondering, en vormen prent en tekst samen derhalve een drukpersmisdrijf.³⁹

Ook de volgende overwegingen van het Hof van Beroep lijken geldingskracht te missen, want ze zijn o.i. contradictorisch. Eerst stelt het Hof dat 'indien de pornografische betekenis der prenten uit het enkel zicht ervan voortvloeit', de tekst buiten beschouwing kan worden gelaten en de correctionele rechtbank zodoende bevoegd is. Maar even verder is het Hof van oordeel dat 'de kwestieuze prent *niet als zedenschennend* kan worden aangezien'. Of m.a.w. de pornografische betekenis van de prenten vloeit niet voort uit het enkel zicht van de prenten, zodat meteen geen geldige reden meer bestaat om de tekst buiten beschouwing te laten. In dit geval vormen prent en tekst samen *alweer een drukpersmisdrijf*, indien althans middels tekst of prent enig misdrijf werd gepleegd.

Het Hof van Cassatie heeft met het arrest van 13 november 1984 impliciet de zienswijze en de motivatie van het Hof van Beroep ondersteund, met de stijlclausule dat het arrest van het Hof van Beroep 'overeenkomstig de wet is gewezen'.

Besluit

De toepassing van de grondwettelijke bepalingen inzake de drukpersvrijheid is zowel t.o.v. de inbeslagneming van een publikatie, als t.o.v. de vervolging van een spotprent, problematisch. In deze bijdrage is aangetoond dat de inbeslagneming van de gehele oplage van het Metro-magazine als een beperkende, preventieve overheidsmaatregel is te beschouwen, en dat de gewraakte spotprent ten onrechte niet als drukpersmisdrijf werd gekwalificeerd.

39. De modaliteit tot het afzonderlijk beoordelen van een prent, heeft inderdaad alleen betrekking op vervolging wegens zedenschennende publikaties (cfr. voetnoot 36). Elke uitbreidende interpretatie betekent andermaal een verdere beperking van het begrip drukpersmisdrijf, en is dus ook een verdere beperking van de drukpersvrijheid. Het Hof van Beroep bepleit ten andere geen uitbreidende interpretatie: zonder verdere argumentatie wordt ze a.h.w. automatisch toegepast.

Dit betekent dat in de zaak Metro zowat de gehele grondwettelijke constructie rond de bescherming van de persvrijheid niet in acht werd genomen: art. 18, lid 1 (verbod preventieve censuur), art. 18, lid 2 (getrapte verantwoordelijkheid) en art. 98 (bevoegdheid van het Hof van Assisen inzake drukpersmisdrijven) zijn in de vervolging van het Metro-magazine niet of onvoldoende nageleefd.

Ook een meer algemene conclusie dringt zich op. Door het arrest van het Hof van Beroep te Gent van 19 maart 1984 en het arrest van het Hof van Cassatie van 13 november 1984, blijkt dat de rechtspraak *alle* prenten, al dan niet voorzien van begeleidende tekst, blijft uitsluiten van de grondwettelijke bescherming die de misbruiken van de expressievrijheid door middel van de drukpersvrijheid genieten.

Door het vervolgen voor de correctionele rechtbank van gepubliceerde politieke spotprenten, karikaturen, tekeningen, strips, foto's, ... wordt voor deze categorie van journalistieke produkten niet alleen de door de Grondwet toegewezen bevoegdheid van het Hof van Assisen omzeild, maar wordt ook ten aanzien van de getrapte verantwoordelijkheid niet toegepast, waardoor de virtuele aansprakelijkheid van uitgever of drukker toeneemt, en ook de kans vergroot dat hoofdredacteur, uitgever of drukker zich in toenemende mate met de inhoud van prent of cartoon gaan inlaten en censurerend optreden.⁴⁰

Cartoonisten, tekenaars van spotprenten en politieke strips, en persfotografen komen daarmee in een ongunstiger rechtspositie dan hun literaire collega's en schrijvende journalisten ...

40. Zie ook VOORHOOF, D., 'De burgerlijke aansprakelijkheid voor drukpersartikelen en de regel van de getrapte verantwoordelijkheid' (noot onder Rb. Antwerpen, 10 november 1983), *R. W.*, 1983-84, 1909-1913.